

"מולדת משותפת":

גישה חדשה לפתרון שתי המדינות

ג'רום סגל

כיום, לפחות ברמה ההצהרתית, אש"ף וממשלת ישראל תמימי דעים לגבי כך שהתוצר המרכזי של משא ומתן על הסדר קבע צריך להיות מדינה פלסטינית אשר תתקיים לצד מדינת ישראל. ככלל ניתן לומר, ובפרט עבור הישראלים, כי תפיסת הצדדים את יחסי הגומלין בין שתי מדינות אלה מבוססת על הפרדה מוחלטת, בבחינת "אנחנו פה והם שם". החומה, או "גדר ההפרדה" היא, עבור הישראלים, הסמל המובהק של ההפרדה המוחלטת, וזאת על אף שמיקומם המדויק של גבולות הקבע בין שתי המדינות טרם נקבע. עיקרון ההפרדה המוחלטת משקף את הנחישות הישראלית למנוע כל חזרה של פליטים פלסטינים, לא כל שכן לפי "זכות השיבה". מהצד הפלסטיני, ההפרדה המוחלטת היא גם כן חזון נפוץ, וביטוייה המרכזיים הם הנחישות הפלסטינית לפנות את כל ההתנחלויות מהשטחים שיועברו לריבונות פלסטינית (להוציא חילופי שטחים מזעריים) והשאיפה לשרטוט גבולות ברורים וחדים בינם לבין המדינה הישראלית.

ההצמדות לפרדיגמת ההפרדה המוחלטת של פתרון שתי המדינות חילחלה עד כי לעיתים היא יוצרת בלבול בין רעיון "שתי המדינות" לרעיון "שתי המולדות". למשל, במתווה קלינטון ניתן למצוא את המשפט: "מדינה חדשה, פלסטין, תוקם כמולדת של העם הפלסטיני, כפי שישראל הוקמה כמולדת לעם היהודי". כך גם בהסכמי ז'נבה אנו מוצאים את רעיון שתי המדינות מעורבב עם רעיון שתי המולדות: "הצדדים מכירים, בהתאמה, בפלסטין ובישראל כמולדות שני העמים".

זהו בילבול. מושג ה"מולדת" שונה משמעותית ממושג ה"מדינה". מדינות הן מבנים פוליטיים, אשר נוצרים במועד נתון כלשהו כתוצאה מהחלטה ופעולה מכוונת מעשה ידי אדם. מנגד, מולדת היא עניין אחר לגמרי: אזור גאוגרפי מסוים נהפך למולדת של עם מסוים, לא כתוצאה מהחלטה פוליטית כזו או אחרת, אלא אודות להזדהות ולהיסטוריה של העם. זהו אזור בו העם התהווה או שגשג, ואשר תופס מקום מרכזי בהבנת בני העם את עצמם. לכנות פיסת ארץ "מולדת" פירושו לומר דבר מה בעל חשיבות על עצמנו ועל

האופן בו אנו תופסים את עצמנו ביחס להיסטוריה של העם אתו אנו מזדהים. לפיכך, עבור הפלסטינים, אף שהסכם שלום עשוי לקבוע את שטחי הגדה המערבית ורצועת עזה כגבולות המדינה הפלסטינית, אין בהסכם זה די לשנות את העובדה שפלסטין ההיסטורית כולה היא מולדת העם הפלסטיני. בדומה לכך, שום מסמך או החלטה פוליטיים יכולים לשנות את העובדה שגבולות המולדת ההיסטורית של העם היהודי אינם חופפים את גבולות מדינת ישראל. אין חובה לקבל את סמכותו הדתית של התנ"ך כדי להכיר את משמעות העובדה שלפי חיבור זה של העם היהודי, שגילו כ-2,500 שנה, אברהם, יצחק ויעקב התגוררו באזור הנקרא היום שכם ונקברו בעיר המכונה היום חברון. יתר על כן, מורשת עתיקת יומין זו, שעיצבה את התודעה היהודית משך אלפי שנים, מייחסת חשיבות מעטה בלבד למישור החוף, בו מתגוררים היום מרבית תושבי ישראל.

העובדה שמסיבות הכרוכות בזהות ובהיסטוריה, העם היהודי והעם הפלסטיני כאחד מתייחסים לאותה פיסת ארץ כמולדת ההיסטורית המשותפת שלהם, אינה מכתובה בהכרח את אופיו של הפתרון המדיני, ובפרט את אופי היחסים בין שתי המדינות. אפשר בהחלט לקבוע שבשטחי המולדת ההיסטורית המשותפת תתקיימה שתי מדינות, נפרדות לגמרי. אך היות ועבור שני העמים, המולדת ההיסטורית גדולה יותר משטחי המדינה המוצעים, ההסכמה על פתרון מבוסס הפרדה מוחלטת, התגלתה כקשה במיוחד להשגה באמצעות משא ומתן. וגם אם תגובש הסכמה כזו יהיה קשה מאוד ליישמה, ואם תיושם, היא תהיה מאוד לא יציבה.

למשל:

◇ **יישום:** אף שהנציגים הישראלים נטו עד כה להסכים לפינוי מרבית ההתנחלויות בגדה המערבית וייתכן שאפשר להגיע להגדרה מוסכמת של גבולות המדינה הפלסטינית, ישימותו של הסכם כזה מוטלת בספק רב. האם יש בנמצא ממשלה ישראלית שתוכל לפנות יותר מ-75 אלף מתנחלים מאזורים מרכזיים בגדה המערבית? ומה אם שיעור ניכר מהמתנחלים יתנגד לפינוי? האם באמת תלחם ישראל בבני עמה שלה כדי לעמוד בהתחייבויותיה לפי ההסכם?

◇ **קיימות:** אם הנציגים הפלסטינים (הנהגת אש"ף) יעתרו להסכם שאיננו נותן מענה לתביעות הפלסטיניות בנוגע לזכות השיבה, הם יהיו חשופים לדה-לגיטימציה מבית. יתר על כן, אם אכן תקום מדינה פלסטינית על בסיס כזה, יש סיכון ממשי שהמאס או ארגון דומה

לו ינצחו במערכת הבחירות הראשונה במדינה הפלסטינית, או לכל היותר השנייה, ויעלו לשלטון. במידה וכך יהיה, מי יערוב לכך שהסכם השלום יחזיק מעמד?

◇ **היכולת להגיע להסכמה:** ההשלכות הפוליטיות של הוויתור על תביעות הפליטים ברורה היטב להנהגת אש"ף. בהתאם לכך, במגעים קודמים הם ניסו להשיג נכונות ישראלית עקרונית להשבת מספר מסוים של פליטים, והסכמה עקרונית לזכות השיבה באופן כללי. מנגד, אף שעמדת ישראל בנושא הגבולות התגמשה בשנים האחרונות, עמדתה בנושא הפליטים הפכה נוקשה יותר והיום יש בישראל התנגדות, כמעט מוחלטת, לשיבה כלשהי של פליטים פלסטינים. לפיכך, מבחינת היכולת להגיע להסכמה, פרדיגמת ההפרדה המוחלטת של פתרון שתי המדינות ניצבת בפני ממשלים של ממש.

הואיל והסיכויים להסכים על פתרון שתי המדינות על בסיס הפרדה מוחלטת וליישמו באופן בר-קיימא קלושים, יש לבחון האם קיימים מודלים חלופיים אפשריים. כיצד אפשר לעצב את פתרון שתי המדינות, תוך הכרה במציאות המולדת המשותפת במקום התעלמות ממנה? להלן הצעה למרכיבים של פתרון שכזה:

1. בראש ובראשונה, במקום להתמקד ביצירתן של שתי מדינות, במרכז הסכם השלום תעמוד ההכרה ההדדית בכך שהשטח בין הים התיכון לנהר הירדן הוא כל-כולו המולדת המשותפת של שני העמים. הצדדים הנושאים ונותנים (היינו אש"ף וממשלת ישראל), יתחייבו לעשות כמיטב יכולתם לכבד מציאות זו של המולדת המשותפת. אף שהם עשויים להכיר בכך שבמצב העניינים הנוכחי רעיון זה איננו ניתן ליישום במלואו, הם יאשררו את העיקרון לפיו לבני שני העמים יש זכות לגור בכל מוקם בו יחפצו בשטחי המולדת המשותפת.
2. לאחר שהכירו בכך שיש רק מולדת אחת ושיש לחלוק בה, יסכימו הצדדים על כך שלעת עתה ואולי אף בעתיד הנראה לעין, הפתרון הישים היחיד הוא חלוקתה של המולדת לשתי מדינות ריבוניות שתהיינה – בנוסח בהחלטת האו"ם 181 – "אחת ערבית ואחת יהודית". נוסחת שתי המדינות תהיה מעוגנת בזכותם להגדרה עצמית של שני העמים. עם זאת, ההסכם יותיר מקום לכך שבבוא העת עשויה הכרעה פרגמטית זו לטובת שתי מדינות ללבוש פנים אחרות אשר לא כוללות הפרדה מוחלטת בין המדינות. לכן, קיומן של שתי מדינות במולדת אחת איננו הפתרון האידיאלי היחיד; זוהי לא מטרה בפני עצמה. יתרה מזאת, פתרון שתי המדינות יומשג כהסדר הפוליטי הנבחר, בנקודת זמן זו בהסטוריה, על ידי שני העמים כפתרון המיטבי מבין מגוון החלופות. הוא יאפשר לקיים את זכותם הבסיסית של בני שני העמים לחיות במולדתם, לממש

את זכותם להגדרה עצמית ולהסכים באופן קבוע לחלוק את המולדת בשלום.

3. כאות ומופת לאחדות המולדת המשותפת, תיוותר העיר העתיקה של ירושלים מחוץ לתחומי ריבונות פוליטית כלשהי ותהיה רכושם המשותף של שני העמים – כאשר הר הבית תחת ניהול פלסטיני והכותל המערבי בניהול ישראלי. במידת האפשר וכדי להזגיש את השורשים המשותפים של היהדות, האסלאם והנצרות (שלוש הדתות של בני אברהם), תושג הסכמה על כך שהריבונות בעיר העתיקה נתונה לאלוהים לבדו.

4. באשר ליהודים החפצים להתגרר בגדה המערבית ולפלסטינאים (בין אם פליטים אם לאו) החפצים לחיות בתוך ישראל, יוסכם שבמסגרת מודל שתי המדינות, תהיה לכל מדינה סמכות עליונה להתיר או לשלול את כניסתם של מי שאינם אזרחיה לשטחה הריבוני. עם זאת, תוכלנה שתי המדינות, בהסכמה משותפת, לבחון שורה של הסדרים ניסיוניים עם תקופת יישום מוגדרת מראש. כך למשל, אפשר יהיה להחליט על התנחלות כדוגמת אריאל אשר אמנם יוסכם שהאדמה עליה היא יושבת תימצא בשטח הריבוני הפלסטיני, שני הצדדים יקיימו תכנית ניסיונית לפיה יוגדר אזור מקביל לשטחה של אריאל בתחום הריבוני של ישראל, אזור אשר נחשב מסורתית כביתם של פליטים פלסטינים. כפי שאזרחים ישראליים יוכלו להמשיך להתגרר באריאל כך גם יותר לפליטים פלסטינים לשוב ולהתיישב בקהילה חדשה באזור מקביל זה. קהילה חדשה זו תהיה מקושרת למדינה הפלסטינית בכבישי גישה מיוחדים. סידור כזה יוגדר כניסיוני, מתוך תקווה שהוא עשוי לסלול את הדרך לרעיונות נוספים למימוש הזכות להתגרר באופן חופשי בכל תחומי המולדת המשותפת. אם לאחר מספר שנים יתברר שהרעיון אינו בר-קיימא, יפוגו הן אריאל והן האזור המקביל לה בשטח ישראל. אך גם מהלך זה לא יהיה סוף פסוק ואם לאחר עשור של שלום או תקופת צינור במהלכה יחולו חילופי דורות, אפשר יהיה לשוב ולבחון רעיון זה ו/או רעיונות אחרים, שיעניקו משמעות לתפיסת המולדת המשותפת.

5. ביחס לבעיות הביטחון המטרידות את הישראליים (למשל: כיצד אפשר להבטיח להם שעם סיום הכיבוש לא תשוגרנה רקטות מהגדה המערבית לשדה התעופה בן-גוריון), צריכה להימצא תשובה שתתחשב בריבונות הפלסטינית ובכבוד השווה של שתי המדינות. למשל, אפשרות אחת במסגרת המודל של מולדת משותפת היא שתתאפשר הקמתו של כוח ביטחוני משותף שיוצב לאורך כל גבולותיה ההיקפיים של המולדת. כך, במקום הצבת כוחות צה"ל לאורך הגבול עם ירדן, כפי שדורשת ישראל, יוצבו כוח הביטחון המשותף של המולדת גם לאורך הגבולות עם

לבנון, סוריה ומצרים. שוב, מהלך זה יהיה ניסיוני ובמידה שיכשל, ברירת המחדל תהיה שיבה להפרדה מוחלטת בין שתי המדינות, המבוססת על הרתעה הדדית כגורם המייצב העיקרי. עם זאת, השאיפה היא לפתרון על בסיס של שיתוף פעולה.

6. במישור הכלכלי, הצעת "המולדת המשותפת" תשאף לממש את המטרות שהוגדרו בהחלטת החלוקה המקורית מ-1947 – החלטה 181 של העצרת הכללית של האו"ם – בסעיף "איחוד כלכלי ומעבר". על יעדים אלה נמנים: מכס מאוחד, מטבע משותף שיחליף את השקל החדש הישראלי, מערכת רכבות, נמלים ושדות תעופה משותפת ו"חופש מעבר וביקור עבור כל התושבים והאזרחים של שתי המדינות". כפי שצוין בהחלטת האו"ם, חריות אלה תהיינה כפופות לשיקולים ביטחוניים, אך אם ישרור שלום אמת, תהיינה שתי המדינות פתוחות לרווחה לשני העמים.

7. לסיכום, ובעל חשיבות רבה, תפיסת המולדת המשותפת תדגיש את החינוך שיקדם את היכולת העתידית של שני העמים לחלוק בשיתוף מלא את אותה פיסת ארץ. על מנת שכך יקרה נדרשת נכונות של שני הצדדים ללמוד כיצד מבין האחר את עצמו ואת ההיסטוריה של הסכסוך. אף צד לא יכתוב את תכנית הלימודים של האחר, אך שניהם יסכימו לאפשר לבני הנוער שלהם ללמוד ממקור ראשון, היינו מהאחר, על תפיסת עולמו השונה בעליל.

לעת עתה, היחסים בין שני העמים נמצאים מרחק רב מתנאי הסף הנדרשים כדי להבטיח את שתואר לעיל. עם זאת, תהיה זו טעות לפתור את הצעתי כתמימה. ההצעה מתארת אידאל ששני הצדדים יתחייבו לו. אם חושבים על המשא ומתן לשלום במונחים של פריצת דרך היסטורית, עלינו להכיר בכך שהיחסים בין שתי המדינות עוד ידעו עליות ומורדות. וגם אם בתחילה יוחלט לפעול על-פי עקרון הפרדה הנוקשה והמוחלטת, אימוץ מתווה המולדת המשותפת יבטא נכונות לקדם עתיד חדש במסגרתו יוכלו שני העמים לחלוק באמת ובתמים את מולדתם האחת המשותפת.

"הלובי היהודי לשלום" שנוסד בשנת 1989, הוא ארגון יהודי-אמריקאי השואף לקדם פתרון צודק ובר-קיימא לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

"הלובי היהודי לשלום" נטל במהלך השנים את ההובלה. אנחנו מקדמים רעיונות דווקא בעת שהם שנויים במחלוקת. בין רעיונות אלה:

- על לישראל לשאת ולתת עם אש"ף.
- יישוב הסכסוך באמצעות פתרון של שתי מדינות.
- ירושלים צריכה להיות בבעלות משותפת של שני העמים.
- קריאה להפסיק את הבנייה בהתנחלויות.
- ארצות הברית חייבת להיות מעורבת בצורה עמוקה ובאופן מאוזן.
- על ארצות-הברית להניח על השולחן הצעה אמריקאית לפתרון כולל לסיום הסכסוך.

כנהוג, אנו מעודדים תומכינו לפנות בעניינים אלה לנשיא ארצות-הברית ולחברי הקונגרס.

עם זאת, עבודתנו היומיומית איננה מתמצה ברמה זו של כלליות. אין די בקריאה לבעלות משותפת על ירושלים או לפתרון בעיית הפליטים, אלא יש צורך ברעיונות חדשים לגבי מימושם של יעדים אלה, באופן שיתקבל על דעתם של הישראלים והפלסטינים גם יחד. לפיכך, במידה מסוימת אנו מהווים גם צוות חשיבה יוזם ומעורב.

מה שמבדיל בין "הלובי היהודי לשלום" לבין ארגונים אחרים הוא התמקדותו בפיתוח רעיונות חדשים בסוגיות מוגדרות הנוגעות א) להסדר הקבע וב) להתנהלות תהליך השלום, ופעילותו השוטפת לקידום רעיונות אלה. אנו מתמקדים בנושא הפליטים הפלסטינים, הר הבית, חמאס, חלופות למשא ומתן דו-צדדי, ובתפקידו של ארגון האומות המאוחדות. איננו מסתפקים בפיתוח רעיונות: אנו פועלים בווישינגטון וברושלים גם יחד לקידום רעיונות מעין אלה אצל מגוון רחב של מקבלי החלטות: הממשל האמריקאי, אש"ף, הממשלה והאופוזיציה בישראל, גורמי או"ם ונציגי ממשלות של מדינות נוספות החברות במועצת הביטחון. מרבית המשאבים שאנו מגייסים משמשים לתפעול משרדנו בישראל.

Jewish Peace Lobby

P. O. Box 7778 – Silver Spring, Maryland 20907 – jpplhome@peacelobby.org

